

ASYA ARAŞTIRMALARI

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

The Journal of Asian Studies
International Social Science Journal
Cilt / Volume: 2 | Sayı / Issue: 2 | Bahar / Spring 2018

www.asyam.ahbv.edu.tr

ASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF ASIAN STUDIES

Cilt / Volume : 2
Sayı / Issue : 2
Bahar / Spring 2018

ISSN: 2602-2966

Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Hakemli Süreli Yayımdır
Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.
The Journal of Asian Studies International Social Science, Peer-review Published
Spring and Autumn to be published two times a year.

KURULUŞ - ESTABLISHMENT
2017

ASYA ARAŞTIRMALARI DERĐİŐİ
Cilt: 2 Sayı: 2 BAHAR/2018 ISSN: 2602-2966

**Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama
ve Araştırma Merkezi Adına Sahibi**

Prof. Dr. İbrahim USLAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü(Tedviren)

Kurucu

Prof. Dr. Varis ÇAKAN

Editörler

Prof. Dr. Varis ÇAKAN
Prof. Dr. Fatma AÇIK
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Dr. Sinan DEMİRTÜRK

İngilizce Editörü

Dr. Oğuzhan BİLGİN

Sekreteryası

Döndü AKIN

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Abdullah ÇINKARA

Baskı ve Cilt

Gazi Üniversitesi Matbaa İşletmesi ve Ahşap İmalathanesi Müdürlüğü

Yazışma ve Haberleşme Adresi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
Gazi üniversitesi Rektörlük Kampüsü

06500 Teknikokullar/ANKARA / Tel:0312-2023787

E-Posta: asyam@ahbv.edu.tr / **Web Sitesi:** asyam.ahbv.edu.tr

E-dergi: asyaarastirmalari.ahbv.edu.tr

Asya Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan makalelerin yayımcının yazılı izni olmadan bir kısmı veya tamamı herhangi bir yolla çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayımlar eser sahiplerine aittir; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

THE JOURNAL OF ASIAN STUDIES
Volume: 2 Issue: 2 SPRING/2018 ISSN: 2602-2966

On Behalf Of Ankara Hacı Bayram University,
Center Of Asian Studies
Prof. Dr. İbrahim USLAN
Rector of Ankara Hacı Bayram Veli University

Founder

Prof. Dr. Varis ÇAKAN

Editors

Prof. Dr. Varis ÇAKAN
Prof. Dr. Fatma AÇIK
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ

Desk Editor

Dr. Sinan DEMİRTÜRK

English Editor

Dr. Oğuzhan BİLGİN

Secreteria

Döndü AKIN

Cover and Page Design

Abdullah CİNKARA

Printing and Binding

Gazi Üniversitesi Matbaa İşletmesi ve Ahşap İmalathanesi Müdürlüğü

Correspondence and Communication

Ankara Hacı Bayram Veli University Asian Studies Application and Research Center
Gazi University Main Campus

06500 Teknikokullar/Ankara/TURKEY / Tel:+ 90-312-2023787

E-Mail: asyam@ahbv.edu.tr / **Web Site:** asyam.ahbv.edu.tr

E-Journal: asyaarastirmalari.ahbv.edu.tr

Some or all of the articles published in the Journal of Asian Studies can not be reproduced in any way and transmitted electronically without the written permission of the publisher. The ideas, opinions, assumptions in the works belong to the owners of the works; Ankara Hacı Bayram Veli University can not be held responsible.

Yayın Kurulu/Editorial Board

- Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL İstanbul Yeditepe Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Alikram ABDULLAYEV Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan
Prof. Dr. Alimcan İNAYET Ege Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Elman NESİROV Devlet İdarecilik Akademisi
Prof. Dr. Fatma AÇIK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hakan KIRIMLI Bilkent Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hale ŞİVGİN Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hiroaki HUZIE Osaka Üniversitesi Öğretim Üyesi/Japonya
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV Semerkant Üniversitesi/Özbekistan
Prof. Dr. Kâzım SARIKAVAK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. M.Öcal OĞUZ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK Gazi Üniversitesi /Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi /Türkiye
Prof. Dr. Patrik K.MEYER Universitas Muhammadiyah Yogyakarta/Endonezya
Prof. Dr. Refik TURAN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Salim KOCA Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Takashi OSAWA Osaka Üniversitesi/Japonya
Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU Michigan State University/ABD
Prof. Dr. Varis ÇAKAN Gazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Üçler BULDUK Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER Gazi Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Giray FIDAN Gazi Üniversitesi/Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Gülcemal JORAYEVA Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi/Kazakistan
Doç. Dr. Mürteza HASANOĞLU Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan
Yrd. Doç. Dr. Aysun DEMİREZ GÜNERİ Gazi Üniversitesi/Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Dinmukhamed KELESBAYEV Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi/Kazakistan
Dr. Sinan DEMİRTÜRK Gazi Üniversitesi/Türkiye
Dr. Kim HYUN –Sook Kuzeydoğu Asya Tarih Vakfı/Güney Kore
Dr. Behruz BEKBABAYİ Allameh Tabataba'i Üniversitesi Öğretim Üyesi/İran
Dr. İrina KAYAN-POKROVSKAYA/ Ukrayna

Bu Sayının Hakemleri/Referee Of This Issue

- Prof. Dr. Ali İsra GÜNGÖR
Prof. Dr. Fatma AÇIK
Prof. Dr. Hale ŞİVGİN
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV
Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Prof. Dr. Salim KOCA
Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU
Doç. Dr. Alper ALP

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Buhara Yahudileri <i>Bukharian Jews</i> Prof. Dr. Durmuş ARIK	1
Özbek Diasporası <i>The Uzbek Diaspora</i> Prof. Dr. Orhan KAVUNCU	28
Rohingya Müslümanları ve Arakan Soykırımı <i>The Rohingya Muslims and Arakan Genocide</i> Prof. Dr. Varis ÇAKAN	38
Bağımsızlık Yıllarında Özbekistan Cumhuriyeti'nin Toprak ve Tarım Politikası <i>The Land And Agriculture Policy Of The Republic Of Uzbekistan In Years Of Independence</i> Ozodbek KARAMATOV, Guzel SADYKOVA	57
Doğu Türkistan'da Yakup Beg Hâkimiyeti:Dış İlişkiler, Ordu Ve Askeri Yenilikler <i>Yakup Beg Dominancy In Eastern Turkistan: External Relations, Army And Military Innovations</i> Taner ULUS	66
Milliy Qadriyatlar va Istiqlol <i>Milli Değerler ve Bağımsızlık</i> Tursunali KUZİYEV	88
TANITMALAR / REVIEWS	
ÜLKE TANITIMI: Orta Asya'nın İncisi Özbekistan <i>The Pearl Of Central Asia: Uzbekistan</i> Prof. Dr. Fatma AÇIK	95
KİTAP TANITIMI: Merhum Özbekistan Devlet Başkanı İslam KERİMOV'un Kaleminden: “Yenilmez Güç Yüksek Maneviyat” İsimli Eser Üzerine <i>The Book Named “Yenilmez Güç Yüksek Maneviyat”, Written by Islam Kerimov, The Former President of Uzbekistan</i> Arş. Gör. Tuğçe DAŞÖZ	102
Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin Faaliyetleri <i>Annual Activities of Asian Studies Application and Research Center</i> Abdullah CİNKARA	106

SUNUŞ

Gazi Üniversitesi bünyesinde Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırmaları Merkezi olarak faaliyet gösteren merkezimiz, Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında 2547 sayılı Kanun'un 2880 sayılı kanun'la değişik 7/d-2 maddesi uyarınca 7141 Sayılı Yükseköğretim Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 183 Numaralı Ek Maddesi ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağılı olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Elinizdeki bu sayımızda yayın politikamıza binaen Orta Asya'nın parlayan yıldızı Özbekistan ile ilgili makalelere ve tanıtım yazılarına ağırlık verdik. Bu vesile ile "Buhara Yahudileri" adlı özgün makalesi ile katkı sunan Prof. Dr. Durmuş ARIK ile "Özbek Diasporası" adlı makalesiyle bizi destekleyen Prof. Dr. Orhan KAVUNCU'ya, değerli hocalarımız Azadbek KARAMATOV, Guzel SADYKOVA, T KUZİYEV'e, Shahina İSKANDAR'a ve Tuğçe DAŞÖZ'e teşekkür ederiz. Özbekistan dosyası dışında Asya'nın kanayan yarısı Arakan'daki soykırımla ilgili olarak Prof. Dr. Varis ÇAKAN tarafından kaleme alınan "Rohingya Müslümanları ve Arakan Soykırımı" adlı makalesi ile genç araştırmacı Taner ULUS tarafından kaleme alınan "Doğu Türkistan'da Yakup Beg Hâkimiyeti: Dış İlişkiler, Ordu Ve Askeri Yenilikler" adlı makaleler yer almaktadır.

Yazıları ile bizi destekleyen kıymetli hocalarımıza ve geleceğin bilim adamları olan genç araştırmacı arkadaşlarımıza, bu sayının siz değerli okurlarımızla buluşmasına, değerli katkılarda bulunan kıymetli Prof. Dr. Fatma AÇIK'a, ve hakemlerimize şükranlarımızı sunuyoruz.

Editörler Kurulu

MILLIY QADRIYATLAR VA ISTIQLOL

Milli Değerler ve İstiklal

Tursunali Kuziyev*

Dunyo xaritasida O‘zbekiston Respublikasi deya nomlangan yangi davlat barpo bo‘lishiga rahbarlik qilgan, ozod va obod yurt me‘mori, buyuk davlat va siyosat arbobi Islom Abdug‘aniyevich Karimov hayoti va faoliyatiga bugun yuksak baholar berilmoqda, O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti rahnamoligida amalga oshirilgan tarixiy islohotlar xususida ko‘plab ijtimoiy xulosalar chiqarilmoqda. Xususan, Islom Karimov ma‘naviy merosini tizimlashtirilgan holda o‘rganish – milliy istiqloлга erishishning murakkab tarixiy jarayonlarini xolisona tadqiq etishda muhim ahamiyat kasb etadi. 2016-yilning 8 kuni bo‘lib o‘tgan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Senati va Qonunchilik Palatasining qo‘shma majlisida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti vazifasini bajaruvchi Sh. Mirziyoyev so‘zlagan nutqida ta‘kidlaganidek “O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenting o‘lmas g‘oyalari, fikri va ko‘rsatmalari bizning qalbimiz va ongimizga shunday chuqur singib ketganki, ular bizning kelajak sari qat‘iyat bilan borishimizda barchamizga tayanch va burch bo‘lishi muqarrar”.

Aslida ma‘naviy meros deyilganda har bir xalq, millatning vorisiyligini ta‘minlashga, barqaror taraqqiyot, milliy davlatchilikni amalga oshirishga xizmat qiluvchi, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ma‘naviy sohalarida amalga oshirilgan ishlar tushuniladi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov mustaqillik sari intiladigan har bir xalq uchun avvalambor, millatni o‘z atrofida birlashtira oladigan bosh g‘oya bo‘lishi zarurligini teran his qildi. Aynan shunday strategik jihatdan uzoqni, bosh maqsadni, millat kelajagini ko‘ra bilish iqtidori hali qudratli bo‘lib turgan sobiq imperiyadagi rahbarlar ichida birinchilardan bo‘lib, turli-tuman millatlarning vakillari diasporalaridan iborat bo‘lgan O‘zbekiston xalqini mustaqillik sari boshlash – bu, Islom Karimovni jasoratli inson sifatida namoyon qildi. Bu esa, shunday fikrlovchi davlat arboblari uchun hayot-mamot masalasi, bevosita ishlab turgan siyosiy-mafkuraviy davr xavf-xatarlarini juda yaxshi bilgan O‘zbekiston Markazkomining Birinchi Sekretari uchun o‘ta xatarli yo‘l edi. Biroq, millat kelajagini o‘z taqdiridan yuqori qo‘ygan inson o‘zini emas, balki, istiqloл yo‘lida millatni birlashtira oladigan bosh g‘oyalar haqida o‘yladi. Natijada, u tanlagan va ilgari surgan bosh g‘oyalar qariyb 30 yil o‘tgach, uning naqadar haq bo‘lganligini yaqqol isbotlab turibdi.

* O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Islom Karimov ilmiy-ma‘rifiy majmuasi rahbari o‘rinbosari, akademik

Millatni istiqolol sari yetaklashda Islom Karimov balandparvoz shiorlar, mavhum g'oyalar, populistik chaqiriqlar o'rniga, avvalambor, o'zbek xalqining so'nggi bir yarim asr davomida toptalib, xo'rlanib kelgan qadriyatlarini tiklash va o'zbek xalqiga qaytarish g'oyasini izchil amalga oshirishdan, uni xalq ongiga singdirib borishdan boshladi. Asrlar davomida ijodkor va bunyodkor bo'lgan ajdodlaridan qolgan juda katta ilmiy, madaniy-ma'naviy merosning to'rtidan bir qismigina bugungi kungacha yetib kelgani hech kimga sir emas. Buning turli tarixiy sabablari bor, albatta. Biroq, milliy qadriyatlarimizni va madaniy merosning moddiy va nomoddiy madaniy merosning bu davrgacha yetib kelgan juda oz qismi ham milliy o'zlikni anglashda qanchalik katta ahamiyat kasb etganini bugungi avlod yaqqol his etmoqda.

O'zbekiston mustaqilligining qo'lga kiritilishigacha bo'lgan davrdan boshlangan bu yo'lga bir nazar tashlansa, Islom Karimovning bu kabi muhim g'oyalarini naqadar izchilik bilan amalga oshirganligiga guvoh bo'lamiz. Birinchi Prezidentimiz tashabbusi bilan o'zbek xalqi buyuk allomalarining tarixiy tavallud sanalarini YUNESKO xalqaro tashkiloti bilan birgalikda nishonlash an'nalari yo'lga qo'yildi. Buyuk sohibqiron, Samarqand shahrini o'z davrida jahonning poytaxti va o'sha davr ilm-fani markazi darajasiga ko'targan Amir Temur nomining qaytarilishi o'zbek xalqi buyuk ajdodining hayoti va faoliyatini ilmiy jihatdan xolisona o'rganishga kirishildi. Amir Temur va Temuriylar davri tarixi, adabiyoti va san'atiga bag'ishlangan yangidan-yangi tadqiqot ishlari boshlandi. "Temur tuzuklari"ning nashr etilishi – buyuk Sohibqironning shaxsini teranroq anglashga yordam bergan bo'lsa, Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafaroma" asari, Shomiyning "Zafaroma"si, Ibn Arabshohning ikki jildli "Amir Temur tarixi" kitoblarining chop etilishi – o'zbek xalqining buyuk bobokaloni, butun insoniyat sivilizatsiyasiga mansub bo'lgan ishlarini to'laroq miqyosda idrok etishga imkon yaratdi. 1991-yili Alisher Navoiy, 1993-yili Ahmad Yassaviy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Bahouddin Naqshband, 1994-yili Mirzo Ulug'bek, 1995-yili Feruz, Najmiddin Kubro, 1996-yili Amir Temur tavalludning 660 yillik tantanalari nishonlandi. Ushbu tarixiy ahamiyatga ega voqealar, avvalambor, Birinchi Prezidentimizning tashabbusi, e'lon qilgan farmonlari, qabul qilgan tegishli qarorlarida, bu borada xalqaro tashkilotlar va ilm ommasi bilan hamkorlikda o'z ifodasini topgan.

Birinchi Prezidentimiz tomonidan mamlakatimizda dinga bo'lgan munosabatning tubdan o'zgartirilishi, bu albatta, tarixiy voqealardan edi. Bu borada nafaqat asosiy ko'pchilikni tashkil etadigan va o'zbek xalqining dini hisoblangan Islom dinini, balki O'zbekistonda istiqomat qiluvchi boshqa xalq va elatlarning ham diniy erkinliklarining qaytarib berilishi Islom Karimovni imon-e'tiqodli hamda milliy qadriyatlarni tiklash yo'lidagi haqiqiy kurashchi ekanligiga xalqimizni ishontirdi. Bu borada qilingan ishlar 1998-yilning oktyabr oyida Imom al-Buxoriy tavallud kunining nishonlanishi bilan ham yaqqol ko'zga tashlandi. Shu ma'noda boshqa bir qator allomalarning nomlarining qayta tiklanishiga ham e'tibor qaratish zarur:

Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy, Imom al-Buxoriy (810-870 y.) muhaddis ulamo, islom ta'limotiga oid 20 dan ortiq asarlar yozib qoldirgan. Imom al-Buxoriyning

“Al-Jomi’ as-Sahih”ga kiritilgan 7275 ta hadis jahondagi 1,4 milliard musulmonlar uchun fundamental tushunchadir. Imom Buxoriyning Samarqand yaqinidagi Xartang qishlog’idagi sovet davrida xarobaga aylantirilgan maqbarasi obod etilib, atrofida butun boshliq majmua, Jome masjid, imomlar uchun ta’lim markazi barpo etilishi, 4 jildli “Al-jomi’ as-sahih” kitobi ilk bor o‘zbek tilida nashr etilishi tarixiy voqealardandir. Butun Islom olami uchun shariat va huquqnomalarini belgilab bergan mashhur fiqh huqushunos olim, 4 jildli “Xidoya” muallifi Burhonuddin al-Marg‘iloniyning (1123-1197 y.) muborak nomlarini tiklash va tavalludining 910 yillik tarixiy sanalarini xalqaro miqyosda keng nishonlanishi, kalom ilmining otasi hisoblangan alloma Imom Abu Mansur al-Moturudiyning (870-944 y.) tavalludining 1130 yilligini nishonlab, Samarqandda yodgorlik majmui barpo etilib, shu kungacha yetib kelgan barcha asarlari o‘zbek tilida nashr etilishini alohida ta’kidlash joiz. Farg‘onaning Quva shahrida tug‘ilib o‘sgan Abul Abbas Ahmad ibn Muhammad ibn Kasir al-Farg‘oniy (797-865 y.) “Bayt ul-hikma”da faoliyat ko‘rsatgan astronom, matematik va geograf olim, Sharqda Al-Farg‘oniy, Yevropada Alfraganus nomi bilan shuhrat topgan. Farg‘oniy Damashqdagi rasadxonada osmon jismlari harakati va o‘rnini aniqlash, yangicha “Zich” (astronomik jadval) yaratish ishlariga rahbarlik qildi. 832-833 yillarda Suriya shimolidagi Sinjor dashtida va Ar-Raqqa oralig’ida yer meridianing 1-darajasi uzunligini o‘lchashda qatnashgan, 861-yilda Nil daryosi sohilida gidrometr-daryo oqimi sathini o‘lchaydigan “Miqyos an-Nil” inshootini barpo etganligi bilan butun olamga mashhur bo‘lgan farg‘onalik bu buyuk alloma nomining qayta tiklanishi, o‘zbek xalqi uchun g‘ururga aylanishi, uning mahobatli haykallarining Farg‘onada va Qohira shaharlarida o‘rnatilishi aynan Islom Karimov davrida milliy o‘zlikni angashga yo‘g‘rilgan voqealar sirasiga kiradi.

Bularning barchasi Islom Karimovning nutqlari 24 jildli tanlangan asarlarida batafsil o‘z aksini topgan. Albatta, har bir xalqning dunyodagi o‘mi va nufuzi, nafaqat avlodlar tomonidan qoldirilgan tarixiy meros bilan ayni paytda shu merosdan bugungi kunda qanday foydalanishi bilan ham belgilanadi. Bu borada ham O‘zbekiston Mustaqilligining ilk yillaridan boshlab amalga oshirilgan tizimli ishlarning ahamiyati juda katta edi.

1997-yil 11-noyabrda O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining “Xorazm Ma’mun Akademiyasini qaytadan tashkil etish to‘g‘risida”gi Farmoni e’lon qilindi. Xiva shahriga kiraverishdagi ajoyib tarixiy obida-Qo‘sha darvoza bilan yonma-yon joylashgan salobatli, muhtasham binoda Xorazm Ma’mun Akademiyasi faoliyat ko‘rsatib kelmoqda.

Qadim zamonlarda Amudaryo bo‘ylarida paydo bo‘lgan dinlarning mukaddas kitobi “Avesto”ning 2700 yilligini 2001-yilda xalkaro miqyosda keng nishonlanshi, “Avesto”ning to‘liq matni o‘zbek tiliga tarjima qilinib, chop etilishi Islom Karimovning 1994-yili ilgari surgan, O‘zbekiston kelajakda ham milliy va ham umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat ruhida kelajak sari boradi, degan g‘oyasining isboti edi.

Mustaqillik yillarida mamlakatning turli hududlarida, shuningdek, uzoq xorijiy yurtlarda va turli davlatlarning poytaxtlari markazlarida o‘zbek xalqining buyuk avlodu allomalarining haykal va monumentlarining o‘rnatilishi faqat

O‘zbekiston Mustaqilligining sharofati va davlat rahbarining dono siyosati tufayli amalga oshganligini aytib o‘tish lozim. Alisher Navoiy (Toshkent, 1991; Navoiy, 2001; Moskva, 2002; Tokio, 2004; Boku, 2008), Amir Temur haykali (Toshkent, 1993; Samarqand, Shahrisabz, 1996), Mirzo Ulug‘bek (Toshkent, Nukus, 1994; Riga, 2004; Samarqand, 2010), Abdulla Qodiriy (Toshkent, 1994), Mahmud Torobiy (Buxoro viloyatining Jondor tumani, 1996), Mahtumquli (Xiva, 1996), Ahmad Farg‘oniy (Farg‘ona viloyatidagi Quva shahri, 1998; Qohira, 2007), Motamsaro ona (Toshkent, 1999), Jaloliddin Manguberdi (Urganch, 1999), Alpomish (Termiz, 1999), Abu Ali ibn Sino (Belgiyaning Kortreyk shahri, 2000), G‘afur G‘ulom (Toshkent, 2003), Nizomiy Ganjaviy (Toshkent, 2004), Baxtiyor ona (Toshkent, 2005), Abdulla Qahhor (Toshkent, 2007), Zulfiya (Toshkent, 2008), “Vatanga qasamyod” (Toshkent, 2010), Oybek (Toshkent, 2010), Said Ahmad va Saida Zunnunova (Toshkent, 2013), (Toshkent, 2013) haykallari va boshqalarni keltirish o‘rinli.

Milliy o‘zlikni anglash va Mustaqillikning qadriga yetish tuyg‘usini yoshlar ongida mustahkamlashda xalq taqdiriga tushgan achchiq qismat va uning qurbonlarini eslashning muhim o‘mi bor. Buni o‘zining bosh g‘oyalariidan etib tanlagan Birinchi Prezident hali istiqlool ostonasidayoq Vatan ozodligi uchun jonini fido etgan xalq farzanlari xotirasi aks etgan muzey barpo etish haqida ko‘rsatma beradi. “Shahidlar xotirasi” jamgarmasi fondi tashkil etiladi va Bo‘zsuv sohilidagi mash‘um manzilda “Shahidlar xotirasi” yodgorlik majmuasi barpo etiladi, har yili 31-avgust Mustaqillik kuni arafasida bu majmuada ehson beriladi, o‘z xalqining ozodligi uchun qurbon bo‘lganlar ruhiga bag‘ishlab, Qur‘on tilovat qilish an‘anasi joriy qilinadi. Eng muhimi, o‘zim ishtirok etgan jarayondan ma‘lumki, bu Majmua tarkibida katta “Qatag‘on qurbonlari” muzeyi ochiladi. Biroq, undagi ekspozitsiya Islom Karimovni mutlaqo qoniqtirmaydi. Uning konsepsiyasini to‘laqonli namoyon eta olmaganligi tufayli, bu muzey binosi uch marotaba qayta quriladi, ekspozitsiyasi esa to‘rt marotaba qayta ishlanganligini misol keltirish mumkin. Mustamlakachilik yillarida Vatan hamda xalq ozodligi yo‘lida qurbon bo‘lgan ajdodlarimizning porloq xotirasi mazkur tabarruk maskanda o‘z abadiyatini topadi va hozirgi paytda “Shahidlar xotirasi” majmuasi va uning tarkibidagi muzey yosh avlod va yurtimizga tashrif buyurgan xorijliklar bilan doimo gavjum ma‘naviyat maskanlaridan biri bo‘lib kelmokda. Shu o‘rinda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti muhtaram Shavkat Mirziyoyev mamlakatimizning barcha viloyatlarida bu muzeyning filiallarini tashkil etish bo‘yicha bergan ko‘rsatmasining amalga oshirilishi esa milliy o‘zlikni anglash va Mustaqillik o‘zbek xalqining kelajak avlodlari uchun naqadar katta ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatmokda.

O‘zbekistonda Mustaqillik to‘g‘risida gapirishning o‘zi tahlikali bo‘lgan davrlarda milliy g‘oyani qaror toptira boshlanganligini quyidagi tarixiy faktlar tasdiklab turadi.

1989-yilda:

- **O‘zbek tiliga davlat tili maqomi berildi.** Bu o‘ta muhim masala Oliy Kengash sessiyasi muhokamasiga qo‘yilib, o‘zbek tili davlat tili deb e‘lon qilindi. Ushbu tarixiy ahamiyatga molik masala ona tili o‘zining qonuniy maqomi va himoyasiga ega bo‘ldi.

- **Navro‘z bayramini tiklash to‘g‘risida qaror qabul qilindi.** Islom Karimovning farmoni bilan 1990-yildan boshlab, 21-mart – Navro‘z umumxalq bayrami sifatida nishonlanadigan bo‘ldi va dam olish kuni deb, e‘lon qilindi.

- **Necha asrlik qadriyatlarimizni hisobga olgan holda sun‘iylashtirilgan krill grafikasidagi lotin alifbosiga o‘tish** – bu, milliy va umumbashariy qadriyatlar ustuvorligini ta‘minlash omili bo‘ldi. Bu jarayon o‘zbek tilining xalqaro maydondagi obro‘-e‘tibori va nufuzini yuksaltirish bilan bir qatorda, mamlakatimizning jahon kommunikatsiya tizimiga integratsiyalashuvini ta‘minlash, yosh avlod uchun chet tillar, axborot texnologiyalarini har tomonlama puxta egallash borasida qulay imkoniyatlarni yaratdi.

- **Mamlakatning barcha hududlarida tarixiy nomlarning tiklanishi amalga oshirildi. Bu esa, jamiyat hayotining yangilanishida muhim bosqich bo‘ldi.** Bu tuyg‘u millatning ramzi hamda tarixiy merosini anglab yetishda va undan bugungi kun nuqtai nazaridan katta ahamiyatga egadir. Xususan, Respublikamizning barcha viloyat va tuman hamda shaharlari bo‘ylab aslida xalqimiz va uning tarixi bilan hech bir jihatdan bog‘liq bo‘lmagan, umrida bu yurtlarda bo‘lmagan, mahalliy xalq ularning kim ekanligidan mutlaqo bexabar bo‘lgan shaxslarning nomlari berilgan edi.

Masalan, Toshkent va boshqa shahar va qishloqlarda ham Lenin, Marks, Engels, Lunacharskiy, Kirov, Voroshilov, Budyonniy, Frunze, Chernyayev kabi nomlarni keltirish mumkin. Ularning ko‘pchiligi o‘zbek xalqining jallodlaridan bo‘lganligi, bu borada qanchalik adolatsizlik qaror topganligini bilib olish mumkin bo‘ladi. Bugungi kunda Toshkentdagi metro, ko‘cha va tuman nomlari Novza, Habib Abdullayev, Buyuk Ipak Yo‘li, Do‘stlik, Abdulla Qodiriy, Behbudiy tarixiy va o‘zbek xalkining asl farzandlari nomlariga, jahon ilm fani, adabiyoti va san‘ati namoyondalari nomlari bilan o‘zgartirilganligini ta‘kidlash lozim. Toshkentdagi Shayhontohur (Oktyabr), Mirobod (Leninskiy), Yunusobod (Kirov), Olmazor (Sobir Rahimov), Yakkasaroy (Frunzenskiy), Mirzo Ulug‘bek (Kuybishev) kabi tumanlarning nomlari ham yuqoridagi fikrlarni isbotlab turibdi.

- **Qatag‘on qurbonlarini yod etish kunining nishonlanishi ham katta tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘ldi.** Har yili 31-avgust tongida bu maskanda xalqimizning qadimiy urf-odatlariga ko‘ra osh tortilib, Qur‘on tilovat qilish, davlat va hukumat rahbarlari, keng jamoatchilik vakillarining bu maskanga kelib, marhumlarni yod etishi, ularning ruhiga hurmat bajo keltirishi, u yoki bu xonadon vakillaridan o‘tganlar haqida o‘ylashi va shukrona zamonda yashayotganlikka shukrona hissini musahkamlaydi.

- **“Qurbon hayiti” va “Ramazon hayiti” bayramlarining tiklanishi.** Ushbu bayramlarning xalqimizga qaytarib berilishi insonlarimizda bir-biriga mehr-oqibatlikni xalq, ayniksa, yosh avlod ma‘naviyatini yuksaltirishda milliy urf-odatlar va ularning zamirida mujassam bo‘lgan mehr-oqibat, insonni ulug‘lash, tinch va osoyishta hayot, do‘stlik va totuvlikni qadrlash, jamiyatdagi muammolarni birgalashib hal qilish kabi ibratli qadriyatlarining qaror topishiga xizmat qilmokda.

- **9-may kunining Xotira va qadrlash kuni sifatida nishonlanishi.** Bunda nafaqat o‘zbekistonliklarni birgina mash‘um urushda halok bo‘lganlar xotirasini

eslash, balki Vatan himoyasiga hissa qoʻshgan faxriylarni qadrlab, ular holidan xabar olish, ijtimoiy himoya, begʻaraz yordamlar koʻrsatilishi, inson qadri barcha narsadan yuqoriligi amalda oʻz ifodasini topmokka.

Oʻzbekiston istiqlolining asoschisi tomonidan qoldirilgan ulkan tajriba hozirgi Prezidentimiz muhtaram Shavkat Mirziyoyev tomonidan izchillik bilan davom ettirilmoqda. Ularning qarorlariga muvofiq har yili 2-sentyabr Oʻzbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov xotirasi kuni sifatida oʻtkazilishi ham xalqimizga xos yangi anʻanani boshlab berdi.

Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti buyuk muxaddis alloma Imom Buxoriyning Samarqand atrofidagi muqaddas qadamjolarini muborak ziyoratgohga aylantirgan boʻlsa, hozirgi Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan Imom Buxoriyning safdoshi va izdoshi boʻlgan, Islom olamining ikkinchi buyuk muxaddisi hisoblangan Imom Termiziyning maqbarasi va uning atrofidagi butun hududni obod qildirib, u yerda ilmiy markazning barpo ettirilishi ham katta maʼno kasb etmoqda.

Islom Karimov Oʻzbekiston hududidagi har bir qadimiy shaharlarni jahon sivilizatsiyasida tutgan oʻmini ilmiy asoslash, bu shaharlar tarixi haqida yoshlarga va jahon ahliga maʼlum qilishni oʻzining alohida burchi sifatida qarar edi. Uning bu gʻoyalarining isboti sifatida YUNESKO shofeʼligida oʻtkazilgan Kesh nomi bilan atalgan Shahrisabzning 2700 yilligini keng nishonlanishi, unga bagʻishlab yirik xalqaro ilmiy konferensiyaning muvaffaqiyatli oʻtkazilganligi, turli davr manbalarida Bolo, Nashebolo, Nikshapa, Naxshab, Nasaf nomlari bilan yuritilib, XIV asrdan Qarshi nomini olgan shaharning 2700 yilligi, Samarqand shahrining 2750 yilligini jahon miqyosida keng nishonlanishi, Termiz, Xiva, Toshkent shaharlarining necha ming yillik tarixini jahon ilm-fani olamida hamda yosh avlod ongida muxrlab qoʻyilishi bilan Islom Karimov ilk davrlardagi gʻoyalarini izchillik bilan amalga oshirib borganligini yana bir bor tasdiklaydi.

Umuman olganda, Oʻzbekiston Mustaqilligini eʼlon qilgan inson – Islom Karimovning ilmiy, maʼrifiy-maʼnaviy merosi bir tomondan mamlakat kuch-qudratining barqarorligini taʼminlash boʻlsa, boshqa tomondan yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, bugungi globallashuv va modrenizatsiyalashuv jarayonda millatni, yoshlarni turli tahdidlardan asrab, mamlakat barqarorligi, taraqqiyoti va jahondagi nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa oʻrinda, Oʻzbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning “Toki yurtimiz goʻzal, fayzli, erkin va adolatli yurt boʻlsin. Toki bizdan esa foydali yodgorliklar qolsin, bogʻ-rogʻlarimiz qolsin, qalbni poklaydigan ibratli soʻzlar qolsin, toki bizdan olis avlodlarga ozod va obod Vatan qolsin” degan soʻzlarini keltirish oʻrinli boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2014-y.

O‘zbekiston Respublikasi Bosh Vaziri Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning Oliy Majlis Qonunchilik palatasi va Senatining qo‘shma majlisidagi nutqi // “Xalq so‘zi”, 2016-yil, 9-sentyabr.

Karimov, Islom A. (2015). **“Ona yurtimiz baxtu iqboli va buyuk kelajagi yo‘lida xizmat qilish – eng oliy saodatdir”**. – Toshkent: O‘zbekistonNashriyoti.

Karimov, Islom A. **Asarlar To‘plami.** 1996-2016.J. 1-23. Toshkent: O‘zbekistonNashriyoti.

Karimov, Islom A. (2008). **Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.** – Toshkent: Ma’naviyat.

Karimov, Islom A. (2010). **Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi.** – Toshkent: O‘zbekiston. 12-noyabr.

Karimov, Islom A. (2011). **O‘zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida.** – Toshkent: O‘zbekistonNashriyoti.

Karimov, Islom A. (2015). **Ona yurtimiz baxtu-iqboli va buyuk kelajagi yo‘lida xizmat qilish – eng oliy saodatdir.** Toshkent: O‘zbekistonNashriyoti.

Mirziyoyev, Sho‘hret M. (2017). **Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz.** Toshkent: O‘zbekistonNashriyoti.

Mirziyoyev, Sho‘hret M. (2017). **Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.** Toshkent: O‘zbekiston Nashriyoti.

Mirziyoyev, Sho‘hret M. (2016). **Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.** Toshkent: O‘zbekiston Nashriyoti.

Mirziyoyev, Sho‘hret M. (2017). **Tanqidiy tahlil qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak.** – Toshkent: O‘zbekiston Nashriyoti.